

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 2, Αρ. 1-2 (1925)

Δελτίον ΧΑΕ 2 (1925), Τεύχη α'-β', Περίοδος Β'. Πανηγυρικόν επί τη τεσσαρακονταετηρίδι της ιδρύσεως της Χ.Α.Ε.

Πανηγυρικός λόγος Αλεξάνδρου Φιλαδελφέως

Αλέξανδρος ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

doi: [10.12681/dchae.1306](https://doi.org/10.12681/dchae.1306)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ Α. (2013). Πανηγυρικός λόγος Αλεξάνδρου Φιλαδελφέως. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 2(1-2), 84-94. <https://doi.org/10.12681/dchae.1306>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Πανηγυρικός λόγος Αλεξάνδρου Φιλαδέλφεως

Αλέξανδρος ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

Δελτίον ΧΑΕ 2 (1925), Τεύχη α'-β', Περίοδος Β'.
Πανηγυρικόν επί τη τεσσαρακονταετηρίδι της ιδρύσεως
της Χ.Α.Ε. • Σελ. 84-94

ΑΘΗΝΑ 1925

Μετὰ τὸν Μακαριώτατον προσεφώνησε διὰ βραχέων ἐξάρας τὸ ἔργον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κ. Δ. Παπούλιας, Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐν τέλει δὲ ἀνελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα ὁ Γεν. Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας κ. Ἀλέξανδρος Φιλαδέλφειος ἀνέγνωσε τὸν κάτωθι πανηγυρικὸν λόγον.

*Κύριε Ὑπουργέ
Μακαριώτατε,
Κύριε Πρύτασι,
Σεβαστῆ Ὁμήγυρις,*

Εἶνε μεγάλη ἡ ἡμέρα αὕτη διὰ τὴν ἡμετέραν Ἑταιρείαν, εἶνε δύναμαι νὰ εἶπω, ἡ λαμπροτάτη ἀπασῶν κατὰ τὸν μακροχρόνιον, τεσσαρακονταετῆ βίον τῆς, διότι πρώτην φορὰν οὕτω περιφανῶς καὶ πανηγυρικῶς ἐν τῷ σεπτοτάτῳ τούτῳ τεμένει τῶν Μουσῶν, ἐν τῷ ἀνωτάτῳ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Ἐπιστημῶν ἐθνικῷ ἡμῶν Ἰδρύματι, στεφανοῦται οἷον ἐπισημῶς τὸ ἔργον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀπονέμεται δ' ὁ δίκαιος ἔπαινος εἰς τοὺς μοχθήσαντας ἐπιφανεῖς καὶ ἀφανεῖς ἰδρυτάς, ἐργάτας καὶ συντελεστάς τῆς! Ἐὰν δ' ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐδόξαζον οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι καὶ ὡς πιστεύει τὸ πλεῖστον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἐπιζῆ τοῦ γῆϊνου σκήνου, ἔχει δὲ συνείδησιν καὶ αἴσθησιν τῶν μετὰ θάνατον, οἷαν ἄρρητον ἠδονὴν θὰ αἰσθανθῆ τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ ψυχὴ τοῦ εὐσεβοῦς ἐκείνου ἀθλητοῦ τῆς χριστιανικῆς τέχνης, τοῦ ἀειμνήστου *Γεωργίου Λαμπάκη*, ὅστις κατατρίψας ὀλόκληρον τὸν βίον ὑπὲρ ἑνὸς τοσοῦτον ἐθνικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ ἔργου, κατῆλθε εἰς τὸν τάφον συναποκομίσας ἐκ τοῦ κόσμου τούτου μόνον πικρίαν ἐκ τῆς ἐχθρότητος καὶ ἀδιαφορίας, ἣν συνήνητησεν ἐν αὐτῷ!..

Ὁ Λαμπάκης δὲν ὑπῆρξε κοινὴ τις μορφὴ καὶ ἀσήμαντος. Ἦτο ἀπὸ τὰς δυνατὰς ἐκείνας ψυχάς, αἱ ὁποῖαι, ἔμπλεοι πίστεως καὶ ἐνθέου ζήλου, ἐπιδιδῶσιν ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆς κοινωνίας, παράγουσι καὶ δημιουρ-

γοῦσιν ἔργα, ἀπερχόμενοι δ' ἐκ τοῦ κόσμου τούτου καταλείπουσιν ἀνεξίτηλα ἴχνη τῆς διαβάσεώς των.

Σήμερον, ὅποτε ἡ βυζαντινὴ τέχνη τυγχάνει τὸ μᾶλλον προσφιλὲς ἐντρύφημα τῶν ἔρασι τεχνῶν, πλούσιαι δὲ δέσποιναι καὶ πολυτάλαντοι συμπολίται κατασκευάζουσι σαλόνια καὶ μέγαρα μὲ βυζαντινὸν ῥυθμὸν εἰς τὰς κεντρικωτάτας ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν, δὲν εἶνε εὐκόλον νὰ ἐννοήσῃ τις καὶ ἐκτιμήσῃ τὸν ἀγῶνα, ὃν ἔδει νὰ διεξαγάγῃ τις πρὸ τεσσαρακονταετίας ἐναντίον τῆς γενικῆς ἀδιαφορίας, πολλάκις δὲ καὶ σφοδρᾶς ἀντιδράσεως κατὰ παντὸς βυζαντινοῦ. Ἐν μέσῳ λοιπὸν τοιαύτης δυσμενοῦς καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἐχθρικῆς ἀτμοσφαιρας ἰδρῦθη ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία, ὅτε τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 1884, μόλις ἐπιστρέψας ἐκ Γερμανίας, ὅπου συνεπλήρωσε τὰς θεολογικὰς αὐτοῦ καὶ βυζαντιολογικὰς σπουδὰς ὁ ἀείμνηστος Λαμπάκης ἐπελήφθη τῆς περισυλλογῆς τῶν τῆδε κακίῃς διεσκορπισμένων καὶ τελείως παρημελημένων βυζαντινῶν μνημείων καὶ κειμηλίων. Οὕτω δὲ τὴν *23 Δεκεμβρίου* τοῦ 1884, προεδρεύοντος τοῦ *Ἀλεξ. Βαρούχα* καὶ γραμματεύοντος τοῦ *Ἰω. Δαμβέργη* ἐτέθη ὁ θεμέλιος λίθος ἑνὸς ἔργου, ὅπερ ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου ἀπέφερε τοὺς ἀγλαωτάτους καρπούς. Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἄνευ πόρων καὶ στέγης κατ' ἀρχὰς ἐφιλοξενήθη ἐν τῇ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Φιλελλήνων οἰκίᾳ τοῦ ἀρχιτέκτονος καὶ συμβούλου αὐτῆς Γ. Ζέζου, ἀμέσως δ' ἤρχισαν ν' ἀποστέλλωνται καὶ τοποθετῶνται ἐν αὐτῇ τὰ ἐκ δωρεῶν παντοῖα κειμήλια, πρῶτος δὲ δωρητῆς ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ ἰδρυτῆς τοῦ Μουσείου, ὅστις προσέφερε πᾶν ὃ,τι ὁ ἴδιος εἶχεν ἐν τῷ οἴκῳ του ῥιὰ κόπων καὶ μόχθων ἀποκτήσῃ.

Ἦδη δὲ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἰδρύσεώς της ἡ Ἑταιρεία ἔστρεψε τὰ βλέμματα πρὸς τὸ περίβλεπτον ἐκεῖνο βυζαντινὸν μνημεῖον, ὅπερ ὡς μαργαρίτης εἶνε ἐσφηνωμένον εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Αἰγάλεω καὶ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, δι' ἧς οἱ ἀρχαῖοι μῦσαι μετέβαινον πάλαι ποτὲ εἰς τὴν Ἑλευσίνα. Ἀπὸ τοῦ 1885 χρονολογεῖται ἡ πρώτη ἔκθεσις τῶν τριῶν εἰδικῶν Συμβούλων: Βρούτου, Ζέζου καὶ Λαμπάκη, δι' ἧς ἐκτίθενται πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον οἱ κίνδυνοι, οὓς διέτρεχε τὸ μοναδικὸν τοῦτο μνημεῖον διὸ τῆς διαρκοῦς πώσεως τῶν ψηφιδωτῶν καὶ ἐκ τῶν ρωγμῶν τῶν τοίχων. Ἀλλ' ἡ ἔκθεσις αὕτη οὐδὲν ἔσχεν ἀποτέλεσμα, ἐδέησε δὲ νὰ συνταχθῶσι πολλαὶ ὁμοίαι, νὰ γράφωσιν ἄρθρα καὶ νὰ γείνωσιν ἐπανειλημμένοι διαμαρτυραὶ ἵνα μετὰ δωδεκαετίαν ὄλην, ἤτοι τῷ 1897,

ἴδη ἐπὶ τέλους ἡ Ἑταιρεία τὸν πόθον τῆς πληρούμενον καὶ τὸ θαυμαστὸν τοῦτο μνημεῖον διασωθέν. Χθὲς δὲ ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἐκάλεσεν Ἑμᾶς εἰς Δαφνίον, ὅπως παραστήτε εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἀναμνηστικῆς στήλης, ἣν ἐφιλοτέχνησεν ὁ διαπρεπῆς καλλιτέχνης κ. **Θωμᾶς Θωμόπουλος** καὶ ἣτις διαιωνίζει ἐς αἰεὶ τὸ μέγα τοῦτο καὶ εὐγενὲς ἔργον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ ἔτους 1885 μέχρι τοῦ 1889 ἡ Ἑταιρεία διήλθε σκληρὰς ἡμέρας, διότι εἰργάζετο μὲν ἀνευδότης, ἀλλ' οὐδαμῶθεν ἔβλεπε βοήθειαν, μόνον δὲ μία ὑψηλὴ Δέσποινα, ἣτις ὡς ἡ νύμφη Λευκοθέα, ἡ διασώσασα τὸν Ὀδυσσεά παλαίοντα κατὰ τῶν κυμάτων, αὐτὴ ἔρριψε τὴν πορφύραν τῆς, ἀληθὲς σωσίβιον διὰ τὴν Χριστιανικὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν. Ὅντως ἡ θεοσεβεστάτη Βασίλισσα **ΟΛΓΑ** ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη προστάτις τοῦ ἐθνικοῦ καὶ ὑψηλοῦ τούτου ἔργου.

* *

Κατὰ τὸ 1889 ἐξελέγη πρόεδρος ὁ **Ἄρισ. Παπούδωφ**. Τότε λογοδοτῶν ὡς διευθυντῆς τοῦ Μουσείου ὁ Γ. Λαμπάκης ἔλεγε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς: «*Ναί, Κύριοι, δὲν περιγράφονται τὰ δευρὰ ὅσα ὑπέστημεν, τὴν διάσωσιν τῶν ἱερῶν τούτων κειμηλίων τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας ζητοῦντες. Μάτην ἐδείκνυμεν τοῖς ἀρμοδίοις τὴν ἀξίαν τῶν ἀντικειμένων τούτων, μάτην παρακαλοῦμεν ὅπως οὗτοι φειδόμενοι τῶν ὀλίγων ἐναπολειφθέντων μνημείων τῆς χριστιανικῆς τέχνης, μεριμνήσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν, μάτην διὰ μακρῶν ἄσθρων ἐν ἐφημεροῖσι καὶ περιοδικοῖς κατεδεικνύομεν τὴν ἀξίαν τούτων, μάτην, ὡς γαλῆ τοὺς γαλιδεῖς αὐτῆς τὰς διαφόρους ἡμῶν μελέτας καὶ διατριβὰς πρὸς τοὺς τότε ἰσχύοντας περφερόμεν, ζητοῦντες νὰ ὑποδείξωμεν, νὰ πείσωμεν, εἰ δυνατόν, ὅτι ἤξιζε τὸν κόπον νὰ δοθῇ μικρὰ τις προσοχὴ καὶ εἰς τὰς ὄλως ἐγκαταλελειμμένας χριστιανικὰς ἀρχαιότητας, καὶ νὰ ὀρισθῇ μικρόν τι ποσὸν πρὸς διάσωσιν τῶν χριστιανικῶν ἐρειπίων, μεθ' ὧν ἅπας ὁ ἐθνικὸς ἡμῶν βίος συνδέεται.... Μάτην, μάτην... μάτην! Θεοὶ καὶ δαίμονες εἶχον ὁμῶσε τὴν ἐξόντωσιν παντὸς ὃ,τι λέγεται **χριστιανικὴ ἀρχαιότης!***

Ἐνθυμοῦμαι, Κύριοι, Μεγάλην τινὰ Παρασκευὴν τοῦ 1884, ἡμέραν καθ' ἣν οἱ πιστοὶ κηδεύουσι τὸ ἄχραντον τοῦ Ἰησοῦ σῶμα, ἐγὼ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καθήμενος ἐν μέσῳ τῶν χριστιανικῶν ἐρειπίων τοῦ Ἑμῆτιοῦ βαρυνεθῶς ἐκίδεον τὰς χριστιανικὰς τῆς Ἑλλάδος ἀρχαιότητας, διότι γνωρίζετε, Κύριοι, ὅτι τὸ ὄραϊον τοῦτο τῆς Ἀττικῆς

δρος εἶνε κατεσπαρμένον ὑπὸ πληθῆος πολυτίμων μνημείων τῆς χριστιανικῆς τέχνης. Ἐκεῖ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Κυνηγός, ἐκεῖ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ἐκεῖ ἡ Μονὴ Καισαριανῆς τὸ μετόχιον αὐτῆς καὶ τὸ περὶ αὐτὴν ἐρημοκλήσιον τοῦ ἀγιάσματος τῶν **Ταξιαρχῶν**, τοῦ ἁγίου **Μάρκου**. ἡ **Ζωοδόχος Πηγή**, ἡ **Μονὴ τοῦ Κονταλέα** καὶ ἡ τοῦ **Καρέως**... Οὐδόλως δ' ὑπερβάλλω ἐν λόγοις, ὅτι δὲν ἐδίδον ὕπνον τοῖς βλεφάροις μου, οὐδὲ τοῖς κροτάφοις μου νυσταγμὸν αἰωνίως περὶ τῆς διασώσεως τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων σκεπτόμενος....

Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ κειμήλια τοῦ Μουσείου ἐποποθετήθησαν ἐν τῷ οἰκίματι τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἧς ὁ τότε Πρόεδρος, ὁ μητροπολίτης Γερμανός, ἐτύγχανε ἐπίσης Πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας, ὀλοψύχως ἐνισχύσας τὸ ἔργον αὐτῆς. Τῷ δὲ 1890 ἐξέδωκεν ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, εἶτα δὲ καὶ αὐτὸ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας **Ἐγκύκλιον**, δι' ἧς συνιστάτο θερμῶς τὸ ἔργον τῆς Χριστιαν. Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας καὶ παρωτρύνονται αἱ Μοναί, αἱ κοινότητες καὶ αἱ ἐνοριαὶ ἵνα ἀποστέλλωσι πᾶν ὅ,τι τιμαλφές ἀλλ' ἄχρηστον αὐταῖς κειμήλιον χριστιανικὸν κατεῖχον.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἤρξατο καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ **Δελτίου** τῆς Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας, ὅπερ ἐξεδόθη ἔκτοτε, ἄλλοτε μὲν ἐτησίως, ἄλλοτε δὲ κατὰ διετίαν ἕνεκα τῶν ἰσχνῶν τῆς Ἐταιρείας, πόρων. Ἐν τῷ Δελτίῳ τούτῳ ἀναγράφονται πᾶσαι αἱ πράξεις τοῦ Σύμβουλίου, αἱ λογοδοσίαι τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου μετ' ἀναγραφῆς καὶ περιγραφῆς τῶν νέων προσκτημάτων ὡς καὶ αἱ περιοδεῖαι τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου ἀνὰ τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Ἐξεδόθησαν δὲ ἐν ὄλῳ δέκα τόμοι μέχρι τοῦ ἔτους 1911, ἧτοι τρία ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ συντάκτου αὐτοῦ. Τὸ Δελτίον τοῦτο ἀνευυστήθη καὶ συνεχίζεται ἤδη ἐπὶ τῆς νῦν προεδρείας τοῦ κ. Σπ. Παπαφράγκου ἐπ' αἰσίσις οἰωνεῖς, ἐξεδόθησαν δὲ πέρυσι τὸ 1ον καὶ 2ον **τεῦχος τῆς Β' περιόδου**, πρὸ τινων δὲ μηνῶν τὸ 3ον καὶ 4ον **τεῦχος** τοῦ αὐτοῦ τόμου. Ἐν τοῖς Δελτίοις τούτοις δημοσιεύονται διατριβαὶ τῶν ἐγκριτοτάτων παρ' ἡμῖν βυζαντινολόγων, ὡς τοῦ Μακαριωτάτου καὶ ἐπιτίμου Προέδρου **Χρυσσοστόμου**, τῶν κ. κ. **Ἀναστ. Ὁρλάνδου**, **Γεωργίου Σωτηρίου**, **Κωνστ. Δυοβουνιώτην**, **Δημ. Πασχάλη**, **Κ. Κωνσταντινοπούλου**, **Ἀνδ. Ξυγγοπούλου**, **Ν. Γιαννοπούλου**, **Εὐαγ. Σιράτη**, **Α. Βύρχερ** καὶ πολλῶν ἄλλων. Ἐνεκα τῶν τυπογραφικῶν

δυσχερειῶν ἢ ἐκτύπωσις δὲν ἔγινε μεθ' ὅσης τελειότητος ἀπαιτεῖτο διὰ τοιοῦτον ἔργον, οὐχ ἦτιον ἐν τῷ μέλλοντι ἢ βελτίως ἔσται σημαντικωτάτη, ἐὰν μάλιστα ἡ Πολιτεία, τὸ Ἑθν. Πανεπιστήμιον καὶ ἄλλα εὐαγῆ καὶ ἐπίσημα ἰδρύματα ὡς καὶ γενναῖοι δωρηταί, ὧν δὲν στερεῖται ἡ Πατρίς μας, ἐνισχύσωσι τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ἔργον.

Κατὰ τὸ ἔτος 1891 ἐγένετο ἐν τῷ Ζαπτεῖφ ἡ Ἐκθεσις τῶν Ἀγιογραφῶν τοῦ ἐπιφανοῦς Καθηγητοῦ τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν ἐν Μονάχῳ Δουδοβίκου Θερισίου, υἱοῦ τοῦ σοφοῦ φιλέλληνοσ. Τὰς Ἀγιογραφίας ταύτας ἐξετέλεσεν ὁ ἐπιφανὴς βαυαρὸς καλλιτέχνης ἐν τῷ ρωσικῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου, τὰ δ' ἀρχέτυπα σχέδια (cartons) ἀπέστειλεν ὡς δῶρον πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἐταιρείαν, ἐνῶ πολλαὶ ἄλλαι Σχολαὶ καὶ Ἐταιρεῖαι ἐζήτουν ν' ἀγοράσωσι ταῦτα, ἀποτελοῦνται δὲ ἐξ 29 κυλίνδρων, περιεχόντων 111 ἀγιογραφίας. Ἡ συλλογὴ αὕτη εἶνε τιμαλφὸς κτῆμα τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογ. Ἐταιρείας, φυλάσσεται δ' ἐν τοῖς Γραφείοις ἡμῶν, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πανεπιστημίου 49, ἐναντι τῆς Ἑθν. Βιβλιοθήκης.*) Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν ἵνα ἡ Ἐταιρεία προβῆ εἰς τὴν ἀπόφασιν ἰδρύσεως *χριστιανικῆς Πινακοθήκης καὶ Σχολῆς ἀγιογραφίας*, ἣτις δυστυχῶς ἐλλείπει πόρων δὲν ἐπραγματοποιήθη μέχρι σήμερον, εἰ καὶ ἐσχάτως ἐγένετο νέα πάλιν προσπάθεια πρὸς τοῦτο.

Ἄλλ' ὅπερ τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὸν πλουτισμὸν τοῦ Μουσείου καὶ εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἔργου τῆς Ἐταιρείας ἦσαν αἱ μακρὰ καὶ διαρκεῖς σχεδὸν *περιοδεῖαι* τοῦ ἀειμνήστου Λαμπάκη, ὅστις ἀψηφῶν πάντα κόπον καὶ πᾶσαν κακουχίαν διέτρεξε πᾶσαν τὴν ἐλευθέραν καὶ ὑπόδουλον Ἑλλάδα μέχρι τῶν ἀπωτάτων ἑλλην. χωρῶν σπουδάζων, μελετῶν, συγγραφῶν, μετρῶν καὶ φωτογραφῶν πᾶν οἰονδήποτε χριστιανικὸν ἢ βυζαντινὸν μνημεῖον καὶ τὸ ἐλάχιστον ἔτι ἑρείπιον, περισυλλέγων συγχρόνως πλεῖστα ἀντικείμενα, εἰκόνας, ἄμφια, λειψανοθήκας, ἀντιμήσια, λυχνίας, πολυκάνδυλα καὶ παντοῖα ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ σκεύη.

(*) Ἐσχάτως μετεκομίσθη αὕτη καὶ ἐτοποθετήθη ἐν τῷ *Βυζαντινῷ Μουσείφ* ὁμοῦ μετὰ τῆς λοιπῆς Συλλογῆς τῆς ἡμετέρας Ἐταιρείας ὑπὸ τύπον παρακαταθήκης.

«*Ἄν ἤμην ποιητής, γράφει ὁ ἴδιος ἐν τινι πρὸς τὸ Συμβούλιον ἐκθέσει του, τότε μόνον θὰ ἠδυνάμην νὰ περιγράψω πῶς ὑμῖν τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας τῶν ταξιδίων μου περιπετείας, ὠραιοῦτητας καὶ φρικαλέας ἀγριότητας τῶν τόπων, οὗς περιηγούμην. Πῶς ἄλλοτε ὄρθιος ὑπὸ μάσῃν κατακαπνισμένην καλύβην περιέμενον τότε ἡ παρήγορος ἀγῆ νὰ διαγελάσῃ ὅπως ἐξέλθω τῆς φωλεᾶς μου, πῶς πολλάκις οἱ χωρικοὶ μὲ ἐξέλαβον ὡς μηχανικὸν ἀπεσταλμένον τοῦ κόμματος ὑπὲρ ἡ κατὰ τοῦ χωρίου βουλευομένου, κατὰ τὰς κομματικὰς προλήψεις καὶ ἀποχρώσεις, πῶς ὑπὸ τῶν αἰωνίως τὸ φάσμα τῆς διαλύσεως τῶν Μονῶν τρεμόντων μοναχῶν περιστοιχούμενος, ὄφειλον νὰ δικαιολογῶ ταύτην ἢ ἐκείνην τῶν Μονῶν καταγραφὴν ἢ καταμέτρησιν, πῶς ποτε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου ἐν καιρῷ νυκτὸς κυπήσαντες τὴν θύραν Μονῆς ἐν ἀπωταίῳ ἐρήμῳ κειμένης καὶ ὡς λησταὶ ἐκκληφθέντες ἐκοιμήθημεν ἐπὶ κορυφῆς ὄρους ἐν ὑπαίθρῳ ἐν μέσῳ ζοφώδους σκότους φρικαλέας φύσεως, πῶς πολλάκις ἐν μέσῳ πολυτίμων ἐρειπίων ἐλεινὸν ἐγενόμην θῦμα τῆς δίψης ἰδίως, πῶς ἄλλοτε πάλιν μελετῶν ἐν καιρῷ νυκτὸς τὰς ἐν ἐκκλησίᾳ τινὶ ἀγιογραφίας κατειχόμεν ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ δέους μήπως σβεσθοῦν τελείως αἱ τρεμοσβύνουσαι λυχναίαι»....*

* * *

Τέλος τῷ 1893 ἔδοξεν εἰς τὸ Σ. Ὑπουργεῖον ἵνα ἐγκρίνη τὴν προσωρινὴν στέγασιν τοῦ Μουσείου τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Παιτησίῳν, ὅπου παρέμεινε μέχρι πρὸς διετίας, ὅτε τὸ αὐτὸ Ὑπουργεῖον, ἔχον ἀνάγκην τοῦ παραχωρηθέντος χώρου, διέταξε (τῷ 1923) ἵνα τὰ κειμήλια τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας μετακομισθῶσι καὶ τοποθετηθῶσι τὰ μὲν πλείστα εἰς τὸ ὑπὸ τὴν Σιν. Ἀκαδημίαν *Βυζαντινὸν Μοῦσεῖον*, τινὰ δὲ τῶν ὑφασμάτων καὶ μικροτεχνημάτων εἰς τὸ παρὰ τὸ Μοναστηράκι, ἐντὸς τοῦ ὀθωμανικοῦ τεμένους (Τζαμίου), *Μοῦσεῖον τῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν*. Ἡ μετακόμισις αὕτη ἐγένετο ἐν γνώσει τῆς Ἑταιρείας, ἥτις εἰδοποιηθεῖσα ἐγκαίρως ἀπηύθυνε πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον ἔγγραφόν, δι' οὗ ἐξήτει ἵνα ἀναγνωρισθῇ ἐκ νέου εἰς αὐτὴν τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας καὶ ὅτι πάντα ταῦτα τοποθετοῦνται ἐν τοῖς εἰρημένοις Μουσείοις τοῦ Κράτους ὑπὸ τύπον *παρακαταθήκης, ἀναγνωριζομένου τοῦ*

ἀναπαλλοτριώτου αὐτῶν, ὑποχρεωμένου δὲ τοῦ Δημοσίου ν' ἀναγράψῃ ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τούτων ἢ τῶν θηκῶν ὅτι ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὴν συλλογὴν τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Ἐκτὸς τῆς κυρίως Ἑλλάδος ὁ Λαμπάκης διέτρεξεν ὀλόκληρον τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην, εἶτα δὲ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν ἐνδοξοτάτην δηλαδὴ ἐκείνην καὶ ἱστορικωτάτην χώραν, ἣτις κατὰ μὲν τὴν Ἀρχαιότητα παρήγαγε τοσαύτην πληθὺν σοφῶν, ποιητῶν καὶ λογογράφων, κατὰ δὲ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους πλειάδα ὄλην μεγάλων ἱεραρχῶν, πατέρων, ἐρμηνευτῶν καὶ Ἀγίων, οἷαν οὐδεμία ἄλλη χώρα τῆς ὑψηλίου. Ἡ δὲ περιοδεῖα αὕτη ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν ἓν μοναδικὸν βιβλίον, βιβλίον γεγραμμένον μὲ πίστιν χριστιανοῦ τῶν πρώτων αἰώνων, ἀλλὰ καὶ πλήρες σπουδαιοτάτων περιγραφῶν, σχεδίων καὶ 255 εἰκόνων. Τὸ βιβλίον τοῦτο φέρει τὸ ὄνομα τῶν « *Ἑπτὰ ἀστέρων τῆς Ἀποκαλύψεως* », διότι περιλαμβάνει πᾶν ὅ,τι σώζεται ἔτι ἐκ τῶν ἑπτὰ φωτεινῶν πραγματικῶν ἐκείνων τηλαυγῶν ἀστέρων τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἦτοι τῆς *Ἐφέσου, Σμύρνης, Περγάμου, Θυατείρων, Βάρδεων, Φιλαδελφείας καὶ Λαοδικείας*.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Λαμπάκης συνεδοίαζε θαυμασιῶς τὴν πίστιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν μετὰ πρακτικοῦ πνεύματος, οὕτω δ' ἐταξίδευεν ἔχων πάντοτε εἰς τὰ θυλάκια του τὸ σημειωματάριον καὶ ἀνὰ χεῖρας τὸ γαλλ. μέτρον καὶ τὴν φωτογραφικὴν μηχανήν, διὰ τοῦτο ἐκ τῶν περιοδειῶν του συναπεκόμιζεν ἐπιστρέφων πληθὺν σημειώσεων, καταμετρήσεων, σχεδίων, κατόψεων καὶ φωτογραφικῶν πλακῶν, ἅτινα πάντα ἀπέτέλεσαν σὺν τῷ χρόνῳ σπουδαιότατον *ἀρχεῖον* ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς Ἑταιρείας. Ἰδίως αἱ *φωτογραφικαὶ πλάκες* ἀποτελοῦσιν ἀληθῆ θησαυρόν, ταύτας δ' ἐταξινόμησε καὶ κατέγραψεν, ἐν δὲ τῷ Θ' *Δελτίῳ* ἐδημοσίευσεν πληρέστατον κατὰ πόλεις, χωρία καὶ ἀρχαιολογικοὺς χώρους, εἶτα δὲ κατ' εἶδος *Κατάλογον*, ἀναγράφοντα πλεόν τῶν 1600 *φωτογραφικῶν πλακῶν*. Ἐκ τούτων πολλοὶ ἔχουσι δημοσιευθῆ ἐν τοῖς Δελτίοις καὶ ἀλλαχοῦ, μένουσιν δ' ὅμως πλεῖστοι ὅσοι ἀδημοσίευτοι, ἢ ἀποτελέσῃ δὲ μέγα ἐθνικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν κεφάλαιον ἢ δημοσίευσίς των, εὐχόμεαι δ' ὀλοφύχως ἵνα τὸ Ἐθν. Πανεπιστήμιον διὰ τῆς τοῦ Πρυτάνεως καὶ τῆς Σεβ. Συγκλήτου πρωτοβουλίας προσληθῇ ἀρωγόν, εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ κοινωφελεστάτου τούτου ἔργου.

Μετὰ δὲ τὴν Ἀνατολὴν ὁ Γεώρ. Λαμπάκης, ἀκατάβλητος ζηλωτῆς

τῆς χριστιανικῆς τέχνης, ἐστράφη πρὸς τὴν Δύσιν, μετέβη δὲ πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐν Σικελίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ βυζαντινῶν μνημείων, οἷα οἱ ἐν Σικελίᾳ ναοὶ τῆς *Κεφαλοῦς*, *Μαρτοράνας*, *Καπέλλας Παλατινας*, αἱ Μητροπόλεις τοῦ *Μονρεάλε*, τῆς *Μεσσήνης*, Κατάνης κλπ. εἶτα δὲ αἱ ἐν *Ρώμῃ*, *Νεαπόλει*, *Ραβέννη* καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἰταλίας ἀρχαῖαι βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι.

* * *

Κατὰ τὸ ἔτος 1899 ἀπέθανον δύο ἐκ τῶν στύλων τῆς Ἑταιρείας, ὁ πρῶτος πρόεδρος αὐτῆς, Ἰ. *Βαρούχας*, καὶ ὁ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἔτῶν ἀντιπρόεδρος, *Κοζακης Τυπάλδος*, ἀνὴρ ἐξόχου μορφώσεως, ὁ ὑπὲρ πάντα ἄλλον μετὰ τὸν Λαμπάκη συντελέσας εἰς τὴν διάσωσιν τῶν ἐν Δαφνίῳ ψηφοθημάτων.

Κατὰ τὸ ἔτος 1900 ἐξέδωκεν ἡ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολ. Ἑταιρεία τὸ ὄραϊον καὶ πολυτελέστατον εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν ὑπόμνημα «*Mémoire sur les Antiquités Chétiennes de la Grèce, présenté au Congrès international d'Histoire comparative. Paris 1900*» Τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε ἐκ τῶν ἀρίστων ἐκδοθέντων ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης, τιμᾷ δὲ ὑπερβαλόντως τὴν Πατρίδα μας, ἥτις οὕτω φιλοκάλως καὶ εὐπρεπῶς ἐπέδειξε πρὸς τοὺς ἀλλοδαποὺς βυζαντινολόγους καὶ ἱστορικοὺς τὸ πλεῖστον τῶν βυζαντινῶν αὐτῆς μνημείων.

Ἐτέρα δ' ἐργασία σπουδαιότατη εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ ἐγκρίτου βυζαντινολόγου *Νίκου Βέη* ἐν ἔτει 1904 δημοσίευσις ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἑταιρείας *Καταλόγου πάντων τῶν χειρογράφων Κωδίκων* τῶν ἀποθησαυρισθέντων ὑπὸ τῆς Χριστιαν. Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας. Συγχρόνως δ' ἐπλουτίζετο καὶ ἡ *Βιβλιοθήκη* αὐτῆς, ἥτις περιέχει πλεῖστα ὅσα σπουδαῖα καὶ δυσέυρητα συγγράμματα περὶ βυζαντινῆς τέχνης καὶ συγγενῶν θεμάτων. Ἡ Βιβλιοθήκη αὕτη εὗρηται εἰσέτι ἐν τοῖς Γραφείοις ἡμῶν, ἐκ δὲ τῶν χειρογράφων τὰ μᾶλλον σπουδαῖα καὶ σπάνια εἶσιν ἐκτετελεμένα ἐν τῇ Δ' αἰθούσῃ τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου.

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἀλλοδαπῶν σοφῶν καὶ ἰδίως τῶν βυζαντινολόγων ἡ Ἑταιρεία διετελεῖ διὰ τοῦ ἀειμνήστου Λαμπάκη εἰς διηνεκὴ ἐπαφήν, οὕτω δ' οἱ ἐπιφανεῖς Καθηγηταὶ *Schultze* καὶ *Craus*, πολλοὶ κληρικοί, ὡς ὁ Λατῖνος ἐπίσκοπος *Μαραγκός*, ὁ Ἀρσένιος *Πελεγκρίνι*,

ηγούμενος τῆς παρὰ τὴν Ρώμην βυζαντινῆς Μονῆς «Grotta ferrata», ὁ Ἰωσήφ Cozza Luzi, ὁ ἄγγλος *μαρκήσεως* Bute ὁ γνωστότατος γάλλος Καθηγητῆς *Σλουμπερξέ*, ὁ Καθηγ. *Θείρισις*, ὁ *Μαλτσέφ*, ὁ *Ρόσσης*, *Κότσε*, *Σμίθ* καὶ πλείστοι ἄλλοι ἦσαν μέλη τακτικὰ καὶ ἐπίτιμα, πολλάκις δὲ μετὰ μεγάλων ἐπαίνων καὶ εὐφήμως ἔγραψαν περὶ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ τύπῳ καὶ εἰς τὰ συγγράμματά των.

Κατὰ δὲ τὸ ἐν ἔτει 1905 ἐν Ἀθήναις συνελθὼν *Διεθνὲς ἀρχαιο-λογικὸν Συνέδριον* ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία μετέσχε διὰ τοῦ Γ. Λαμπάκη, ἀνακοινώσαντος ἐν αὐτῷ *περὶ τῶν Κατακομβῶν καὶ τοῦ Βαπτιστηρίου ἐν Μήλῳ, περὶ τῶν ἐρειπίων τῶν Κεχρεῶν καὶ Φιλίππων* καὶ περὶ τοῦ παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον ναοῦ Διονυσίου τοῦ Ἄρεοπαγίτου. Ἐδεξιώθη δ' ἡ Ἑταιρεία ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἄρειου Πάγου τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Πάπα *Μαρούκην*, τὸν πρωτονοτάριον *Ν. Παρίνην* καὶ τὸν Ἀκαδημαϊκὸν *Λε—Νούντιο*.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολ. Ἑταιρεία συνέταξε καὶ λεπτομερὲς πρὸς τὴν Ἑλλην. Βουλὴν *ὑπόμνημα*, ἐνῶ ἐκτίθησι πᾶσαν τὴν δρᾶσιν, τὰ ἔργα καὶ τὰς συλλογὰς αὐτῆς, αἰτουμένη τὴν γενναίαν τοῦ Κράτους συνδρομήν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὠμίλησαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ αὐτῆς ἐν τῇ Βουλῇ ὁ *Φωκίων Νέγρης*, ὁ *Δουκᾶς Ροῦφος* καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς πολιτευταί, ὁ δὲ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Δημ. Ράλλης ἐνέγραψεν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ πεντακισχιλίας δρχ. ὑπὲρ αὐτῆς, ἔτησίαν ἐπιχορήγησιν, ἥτις βραδύτερον ἀντὶ ν' αὐξηθῆ, περιωρίσθη εἰς 1500 μόνον.

* * *

Ἄλλ' ἐνῶ τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρείας οὕτω περιφανῶς εὐωδοῦτο καὶ ἐνεγνωρίζετο, αἴφνης προσβληθεὶς ὑπὸ ἀνιάτου νόσου ἀπέθανεν ὁ δημιουργὸς αὐτῆς καὶ ἡ κινουμένη καὶ θερμουργὸς ψυχὴ τῆς, ὁ Γεωργ. Λαμπάκης, μετὰ τὸν θάνατον δὲ τούτου ὑπῆρχε κίνδυνος μὴ συναποθάνῃ καὶ αὐτὴ ἡ Ἑταιρεία. Καὶ πράγματι ἐπὶ τινὰ ἔτη διετέλεσεν αὐτὴ εἰς ἀληθῆ νεκροφάνειαν, πάνυες δ' ἐνόμιζον ταύτην νεκρὰν καὶ μὴ ὑπάρχουσαν, ἀλλ' εὐτυχῶς μετὰ τινὰ ἔτη εὐρέθησαν ἄνδρες φιλοπάτριδες καὶ γενναῖοι, οἱ πλείστοι ἐκ τῶν παλαιῶν συνογωνιστῶν καὶ συναθλητῶν τοῦ δειμνήστου ἰδρυτοῦ, οὕτω δὲ τῷ 1915 ἀνεβίωσεν αὐτὴ ὡς

ὁ φοῖνιξ ἐκ τῆς τέφρας του, ἔκτοτε δὲ παρ' ὅλας τὰς ἀντιξοοὺς περιστάσεις καὶ τὴν κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον γενικὴν νάρκωσιν κατώρθωσε τὸ γηραιὸν τοῦτο, ἀλλ' ἔθνικώτατον ἴδρυμα, ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ περισώσῃ δι' ἀκαταβλήτου ἀγῶνος πᾶσαν τὴν περιουσίαν καὶ τὰ τιμαλφῆ της κειμήλια, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ συνεχίσῃ ἐσχάτως καὶ τὴν ἐκδοσιν τοῦ *Δελτίου*, ὅπερ ἐν τῷ μέλλοντι τελειοποιούμενον θέλει ἀποκτήσῃ παρὰ τὴν *Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα* καὶ τὸ *Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον* διεθνὲς κῦρος. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον τῆς ἀναβιώσεως σπουδαίως προσήνεγκον ὑπηρεσίας οἱ ἤδη εἰς Κύριον ἀποδημήσαντες ἀοίδιμοι Πρόεδροι αὐτῆς *Ἰ. Μίνδλερ* καὶ *Ἀντ. Μομφερᾶτος*, ἰδίως δ' ὁ ἐπιφανὴς οὗτος τῆς Ἑλλάδος νομομαθῆς τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν διάσωσιν τῆς περιουσίας ἡμῶν καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους ἀναγνώρισιν τοῦ ἀναπαλλοτριώτου αὐτῆς.

Ἄπὸ δὲ διετίας τέλος ἡ Χριστιαν. Ἀρχαιολ. Ἐταιρεία εἰσῆλθεν εἰς νέαν ὅλως σταδιοδρομίαν καὶ νέαν ἀκμὴν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ παρόντος Συμβουλίου, ὅπερ περικλείει πάντας σχεδὸν τοὺς περιφανεῖς παρ' ἡμῖν βυζαντιολόγους, πρὸς δὲ καὶ ἄνδρας περιβλεπτον κατέχοντας θέσιν, Καθηγητὰς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Διευθυντὰς Τραπεζῶν, καλλιτέχνας καὶ κληρικούς. Ὁ νῦν δὲ Πρόεδρος ἡμῶν κ. Σπ. Παπαφράγκος, ἔχων συνεργὸν τοιοῦτον ἐκλεκτὸν Συμβούλιον καὶ ἀψηφῶν πάντα κόπον καὶ μόχθον ἐργάζεται ἀνευδότως ὑπὲρ τῆς εὐδοξώσεως ἐνὸς ἔργου, ὅπερ εἶνε ὄντως ἄξιον ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, διότι οὐδεὶς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ ὅτι πᾶσα ἡ σύγχρονος ὑπὲρ τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν καὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης κινήσις ὀφείλεται εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐταιρείαν καὶ τὸν ἀοίδιμον ἴδρυτὴν αὐτῆς Γεωργ. Λαμπάκη. Ἐκτοτε καὶ *Ἐφορεία Χριστιανικῶν Ἀρχαιοτήτων* καὶ *Μουσεῖον Βυζαντινὸν* καὶ ἔδρα *βυζαντινῆς τέχνης* ἐν Ἑλλάδι ἰδρῦθησαν καὶ ἄλλα συγγενῆ πρὸς ἡμᾶς σωματεῖα ὡς ἡ *Βυζαντιολογικὴ Ἐταιρεία* καὶ ἡ *Ἐταιρεία βυζαντινῶν σπουδῶν* ἀνεφάνησαν, ἅτινα παραλλήλως ἐργαζόμενα ἀνύψωσαν εἰς περιφανῆ περιωπὴν τὸν ἐπιστημονικὸν τοῦτον κλάδον, τὸν τοσοῦτον σημαντικὸν διὰ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἱστορίαν. Τὸ δὲ σπουδαιότατον πάντων: ὅτι τὸ *Βυζαντινὸν Μουσεῖον* καὶ τὸ τῶν *Διακοσμητικῶν τεχνῶν*, εἰς τὸ παρὰ τὸ Μοναστηράκι Τζαμίον, διὰ τῆς ἐν αὐτοῖς πρὸ διετίας

καταθέσεως τῆς ἡμετέρας συλλογῆς, τοσοῦτον ἐπλουτίσθησαν, ὥστε δύναται τις εἰπεῖν ὅτι *σχεδὸν ἐδιπλασιάσθησαν*.

Αἰωνία λοιπὸν ἔστω καὶ ἀγήρωσ ἡ μνήμη τοῦ τε Ἰδρυτοῦ καὶ πάντων τῶν συνιδρυτῶν καὶ συναγωνιστῶν αὐτοῦ ἐν τῷ θεαρέστῳ καὶ ἐθνικωτάτῳ τούτῳ ἔργῳ!

ΓΕΥΜΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΛΙΟΥ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΠΙ ΤΗ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΙ ΑΥΓΗΣ

Τὴν 26ην Μαΐου, ἡμέραν Τρίτην καὶ ὥραν 9ην μ. μ., ἐδόθη ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας γεῦμα ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ τῆς Μεγάλης Βρετανίας εἰς ὃ ἐκλήθησαν ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν *Χρυσόστομος*, ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. *Ἰωάννης Μανέτας*, ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου κ. *Κωνστ. Ζέγγελης*, ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κ. *Δημήτριος Παππούλιας*, καθηγητὴς Πανεπιστημίου, ὁ καθηγητὴς καὶ γάλλος ἱστορικὸς κ. *Ἐδουάρδος Δριώ*, διευθυντὴς τῆς Ναπολεοντίου Ἐπιθεωρήσεως κλπ., ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Βρυξελλῶν κ. *Αἰμίλιος Γκεντώρ*, ὁ ἐπιφανὴς φιλελλήν καὶ συγγραφεὺς τῆς Ἱστορίας τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι, κ. *Οὐίλλιαμ Μίλλερ* καὶ ὁ αἰδεσιμώτατος *Σὲρ Δούγκλας*,

Κατὰ τὰ ἐπιδόρπια πρῶτος ἤγειρε πρόποσιν ὑπὲρ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Μανέτα ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας κ. Σπυρίδων Παπαφράγκος ὅστις εἶπε τὰ ἑξῆς.

Ἡ πρόποσις τὴν ὁποίαν θά σας προτεῖω δὲν εἶνε τυπικὴ. Τὴν ἐπιβάλλει ἡ εὐγνωμοσύνη τὴν ὁποίαν ἠσθάνθησαν ὅλοι οἱ παρακολουθήσαντες τὰς ἐορτὰς πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ὅστις μᾶς ἔφερε καὶ τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως. Διότι εἰ ὠρατοὶ λόγοι τοὺς ὁποίους μᾶς ἀπηύθυνε κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς στήλης ἀποτελοῦσι τὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους ἀναγνώρισιν τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς Ἑταιρείας καὶ εἶνε προάγγελος χαραυγῆς ἡμερῶν αἰσιωτέρων διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐνίσχυσιν τοῦ ἔργου. Εὐλόγως δὲ δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι ὀλόκληρος ὁ τεσσαρακονταετὴς βίος τῆς Ἑταιρείας καὶ ἡ νῦν εἰς τὸ Συμβούλιον συμμετοχὴ τῶν μᾶλλον διαπρεπῶν μυστῶν τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιο-